

dr hab. Jan Kreft

Instytut Kultury, Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej

Uniwersytet Jagielloński

Recenzja pracy doktorskiej mgr Justyny Przyborowicz

„Zarządzanie unijnym sektorem audiowizualnym. Wymiar międzykulturowy”

Napisanej na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej

Uniwersytetu Jagiellońskiego

Pod kierunkiem prof. dr. hab. Bogusława Nierenberga

Recenzowana praca doktorska została przygotowana pod opieką naukową prof. dr. hab. Bogusława Nierenberga Na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, w dyscyplinie nauki o zarządzaniu.

Przedmiotem recenzji jest szczegółowa ocena czy rozprawa spełnia warunki zawarte w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595; z późn.zm.) określanej dalej ustawą.

Ustawowym wymogiem art. 13 jest oryginalność rozwiązania problemu naukowego lub oryginalne dokonanie artystyczne. Ponadto rozprawa winna stanowić dowód na wykazanie się przez jest Autorkę ogólną wiedzą teoretyczną w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. Zważywszy na te właśnie elementy przygotowano niniejszą recenzję.

Struktura formalna dysertacji

Nader obszerna rozprawa Justyny Przyborowicz obejmuje 298 stron tekstu oraz 9 grafik, 8 tabel, bibliografię liczącą 219 pozycji (oraz 26 aktów normatywnych). Oraz spisy tabel i grafik.

Omówienie i ocena problematyki badawczej

Problematyka recenzowanej pracy wpisuje się w wielogłos na temat funkcjonowania Unii Europejskiej. Rozprawa odzwierciedla humanistyczne podejście do nauki o zarządzaniu.

Podjęty przez Autorkę problem badawczy wpisuje się w tradycję badań nad fenomenem Unii Europejskiej, jest jednak głosem oryginalnym pod względem

podjętej perspektywy badawczej. O ile bowiem zróżnicowanie kulturowe Unii stało się już przedmiotem analiz, to badania kulturowego wymiaru zarządzania w unijnym sektorze audiowizualnym jest pionierskie na polskim gruncie badawczym.

Analiza kulturowych artefaktów, unijnych norm i wartości i ukrytych założeń organizacyjnych unijnych organów jest cennym i ambitnym badawczym założeniem. Tym ważniejszym, że dotyczy dynamicznego procesu medialnych zmian polegających na ich cyfryzacji i konwergencji. Opisywane są one przez tyleż ogólne, co nieprecyzyjne terminy, takie jak np. przemysł kreatywny i stają się przedmiotem działań wpisywanych w kategorie zarządzania. W pracach Unii stają się one przedmiotem prac nad kształtowaniem obszaru audiowizualnego szeregu jednostek organizacyjnych, w tym Komisji Kultury i Edukacji Parlamentu Europejskiego oraz Dyrekcji Generalnej ds. Edukacji i Kultury Komisji Europejskiej. Identyfikacja i zrozumienie ich wewnętrznych norm, wartości i symboli pozwalać ma na zrozumienie kulturowych przejawów zarządzania unijnym sektorem audiowizualnym.

Unijne normy i reguły dotyczące mediów, choć stanowione przede wszystkim w kontekście rynkowym - mają na uwadze ochronę konkurencji, otwartość rynków i wolność przepływów sygnałów i treści medialnych – pozostają jednak także działaniami o społecznym i kulturowym wymiarze. Uczestniczących w tym dynamicznym procesie aktorów łączą trudne do zbadania relacje wpisujące się w kulturę organizacji.

Krytyczne omówienie merytorycznej zawartości

We wstępie Autorka wskazuje cel badań („wykazanie znaczenia unijnej kultury organizacyjnej w zarządzaniu sektorem audiowizualnym UE”) oraz ich praktyczny wymiar. Podkreśla znaczenie kulturowych badań empirycznych dotyczących zarządzania mediami zauważając ich niedostatek.

Autorka wskazuje, że starając się poznać mechanizmy zarządzania sektorem audiowizualnym, korzysta z trójpodziału kultury organizacyjnej na artefakty kultury, normy i wartości oraz ukryte założenia kulturowe. Podziałowi temu podporządkowana jest część badawcza.

Celowi towarzyszą pytania badawcze oraz hipotezy robocze. Dobór jakościowych metod pozwalać ma na odpowiedni dla badanej materii dobór technik.

W Rozdziale I przedstawiona jest tradycja badań kultury w naukach o zarządzaniu. Ukazane są badawcze paradygmaty, uzasadniony jest wybór paradygmatu interpretatywno – symbolicznego. Autorka klarownie, dochowując należytej staranności, prowadzi wywód na temat tak istotnych kwestii, jak kultura organizacyjna, znaczenie metafory w jej analizowaniu, w tym metafory rdzennej. Należyta uwaga jest położona na tożsamości organizacji. Obszernie przedstawiona koncepcja E. Scheina pozwala na właściwe dalsze analizy dotyczące badań kulturowych. Trafnie podkreślony jest wzrost (i jego przyczyny) zainteresowania tymi badaniami, zwłaszcza jakościowymi.

Wielowątkowy, obszerny (63 str.) II Rozdział, o teoretycznym charakterze, poświęcony jest miejscu kultury w organizacji. Dotyczy cech i funkcji kultury organizacyjnej, komunikacji w organizacji wielokulturowej. Ukazane są w nim: tożsamość kulturowa, rola języka, technologii komunikacyjnych i umiejętności w komunikacji w międzykulturowej organizacji.

Rozdział III dotyczy metodologii badań własnych, uzasadnienia wyboru metod badawczych. Autorka kompetentnie wyjaśnia powody posłużenia się metodą ugruntowaną i etnografią, a także techniki badawcze. To znaczący atut rozprawy.

IV rozdział dotyczy głównie instytucjonalnych aspektów zarządzania unijnym sektorem audiowizualnym. Przedstawiono w nim podstawowe dokumenty i komodyfikacji informacji i, generalnie, prymat rynkowej perspektywy mediów w unijnych regulacjach.

V rozdział rozprawy zawiera materiał empiryczny. Podzielony na trzy części nawiązuje do wspomnianego wyżej trójpodziału kultury organizacyjnej. Dyskusja wyników badań zawarta jest w rozdziale VI.

Powyższy układ pracy uznaję generalnie za poprawny i uzasadniony.

. Ocena rozprawy pod kątem wymagań art. 13 Ustawy

W polskich warunkach praca jest interesującym, oryginalnym wkładem w poznanie i rozumienie unijnego fenomenu – wielogłosu społecznego, gospodarczego i kulturowego ujętego w jeden wielki projekt wspólnotowy, którego zakres działania dotyczy także społecznych i kulturowych wymiarów funkcjonowania mediów.

Znaczenie rozprawy, tak teoretyczne, jak i praktyczne, jest tym większe, że jest oryginalnym spojrzeniem. Wspomniane nowatorstwo stanowi dla podejmującego się takiego wyzwania autora pewną trudność. Niełatwo bowiem znaleźć punkt odniesienia, określić zakres badawczy i uchwycić stosowny balans pomiędzy ogółem a szczegółem, nawet jeśli metodyka badań sugeruje określone wybory.

Niezbędny jest w tej sytuacji zwiększony wysiłek badacza pozwalający do formułowanie wniosków, które wzbogacą wiedzę na temat analizowanego zjawiska – tego wszak należy oczekiwać od prac doktorskich. Ten wysiłek został w rozprawie podjęty, z pożytkiem dla jej ostatecznego kształtu.

Na uwagę zasługuje w rozprawie przede wszystkim sumiennie wykonany, z godną uwagi erudycją, rozdział V, który jest wyrazem praktycznego zastosowania teoretycznych zasad przedstawione w początkowych rozdziałach. Rozdział cechuje dojrzałość analizy, staranność i logiczność wywodu. Badania poddane wnioskowaniu z perspektywy np. mitów, używanego języka, rytuałów biurokracji, korporacyjności organizacji unijnej, symboliki, adaptacji i współodczuwania, wspólnoty norm i powinności, stanowią wartościowy wkład w poznanie funkcjonowania UE. Na szczególną uwagę zasługują analizowane przez Autorkę ukryte założenia kulturowe, uwagi dotyczące moralności i przynależności organizacyjnej.

Godny szczególnej uwagi jest także rozdział VI i zawarte w nim wnioski z badań m.in. o osobliwej kulturze organizacyjnej i balansowaniu przez pracowników sektora audiowizualnego „pomiędzy tym, co uznane za wspólne dobro, a wartościami wyniesionymi z własnej kultury”.

Zważywszy na powyższe, warte rozważenia jest kontynuowanie przez Autorkę badań, tym razem być może w większym, wielokulturowym zespole badawczym, które pozwoliłyby dalszą weryfikację / falsyfikację już postawionych i nowych hipotez badawczych. Badania takie byłyby cenne z wielorakiej perspektywy – choćby, jako forma demitologizacji Unii - i byłyby szczególnie pożądane zważywszy na polski wkład w rozwój unijnego projektu. Dla tych oczywistych racji zachęcam gorąco Autorkę do dalszego wysiłku badawczego.

Krytyczne uwagi

Praca jest poprawna z formalnego punktu widzenia. Wywód jest klarowny, przekonujący, że Autorka posiadała umiejętności konstrukcji pracy naukowej.

Struktura pracy jest logiczna, choć nie jest doskonała. Teoretyczny charakter początkowych rozdziałów, towarzyszy praktyczny rozdział V i jego uzupełnienie w postaci zawierającego wniosku rozdziału VI.

Język rozpraw jest generalnie przyjazny, choć Autorka nie ustrzegła się językowych mielizn (np. s. 135). Razi, na szczęście w nielicznych fragmentach, nader oszczędne stosowanie przez Autorkę oddzielnych akapitów, które znakomicie ułatwiałyby zrozumienie jej intencji. Przykładem takich praktyk są strony 128-130, się na które składa jeden akapit. Podobny kłopot występuje na stronach 141-146.

Nie sprzyja także płynnej narracji hermetyczny, bliski nowomowie, język obecny np. na stronach 128-142 i s. 157, co recenzent przypisuje intensywnej lekturze hermetycznych tekstów unijnych, nasyconych biurokratycznym stylem.

Ponadto uwagę zwracają niedociągnięcia merytoryczne. I tak:

- We Wstępie Autorka raz pisze o celach badawczych, a innym razem o celu (s.7)..
- Rozdział IV sygnalizowany we Wstępie (s.8), jako „poświęcony zagadnieniom teoretycznym”, w istocie dotyczy prawnych, instytucjonalnych i technologicznych kwestii zarządzania w sektorze audiowizualnym.
- Pkt. 3 w rozdziale IV, pt. „Technologiczne aspekty zarządzania w unijnym sektorze audiowizualnym” powinien, zdaniem recenzenta, być umieszczony na końcu rozdziału, jako kolejny element strategicznego otoczenia organizacji.

Oddzielnym problemem jest klarowność wykorzystanych pojęć. Autorka dowolnie używa termin „strategia”, raz odnosząc go np. do przebiegu własnych badań, innym razem osadza go w szerszym kontekście. Kwestia ta wymaga zatem oddzielnego wyjaśnienia.

W pracy brakuje uporządkowania i wyjaśnienia ważnych z punktu widzenia prezentowanej pracy terminów, takich jak np. sektor audiowizualny, technologia hybrydowa

czy nowe media (zwłaszcza w rozdziale IV). Uwaga ta dotyczy także konwergencji, który to termin jest wyjaśniony na s. 157, ale w kontekście medialnym ma on różne wymiary, przede wszystkim tak bliski tematowi tej rozprawy wymiar społeczny i kulturowy (H. Jenkins).

Na większą uwagę zasługuje także termin „zarządzanie międzykulturowe”, którego definicja pojawia się na s. 97 przy okazji innych rozważań, tymczasem jest on członem tytułu rozprawy.

Uwadze tej towarzyszy inna, ogólniejszej natury, a mianowicie, że w większym stopniu i z większą starannością Autorka zajmuje się kwestiami metodologicznymi kulturowego zarządzania, a mniej zwraca uwagi na medialne środowisko i jego ewolucję. Uwagi Autorki na ten temat mają charakter przyczynkarski, a powinny znaleźć się w przynajmniej jednym podrozdziale. Problem ten rzutuje na cały wywód.

I tak rozprawie wielokrotnie używany jest termin „sieci”, ale w różnych znaczeniach, czego zapewne można by uniknąć po lekturze (i jej zacytowaniu) innej podstawowej dla mediów pracy M. Castellsa, pt. „Społeczeństwo sieci”, czy wydanych w Polsce pozycji poświęconych zarządzaniu sieciowemu. Autorka używa terminu „zarządzanie sieciowe” (np. we Wstępie i w rozdziale VI (s. 263), nie precyzując jednak, na czym ma ono polegać. Raz zatem dotyczy on zarządzania podmiotami sektora audiowizualnego, innym razem „sieci społecznych” (s. 28-29), jeszcze innym „sieci kulturowych” (s. 83), a w jeszcze innym sieci rozumianej jako sieć organizacyjna (s. 263 - 266). Tymczasem w teorii zarządzania mediami ugruntowały się już poglądy na temat różnic np. pomiędzy „zarządzaniem sieciami”, „zarządzaniem w sieci” itp.

Podobnie wytłumaczenia wymaga termin „komunikacja”. Pkt 2.1.1 rozdziału II zatytułowany „Wielokulturowość i tożsamość w sferze komunikacji” poświęcony jest wielokulturowości, a nie komunikacji.

Uwagi powyższe są tym bardziej uzasadnione, że Autorka zapowiada we wstępie interdyscyplinarne podejście do badanych kwestii.

Komentarza wymaga także dobór cytowanej literatury, który wszak, pośrednio, przekonać ma o opanowaniu przez Autorkę wiedzy na badany temat. Generalnie, jest ona właściwie selekcjonowana, obszerna i skoncentrowana na dwóch obszarach tematycznych zarządzania kulturowego i Unii Europejskiej.

Zaskoczeniem jest natomiast brak cytowania podstawowych prac dotyczących funkcjonowania mediów w kontekście Unii Europejskiej autorstwa np. Karola Jakubowicza, eksperta UNESCO, byłego przewodniczącego Komitetu Zarządzającego ds. Mediów i Nowych Usług Komunikacyjnych Rady Europy. Uwaga ta dotyczy przede wszystkim pozycji: „Unia Europejska a media. Między kulturą a gospodarką” (2010). Recenzentowi brakuje także nawiązań do prac H. Jenkinsa pt. „Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów”.

Wnioski

Zważywszy na wymagania stawiane rozprawie doktorskiej pragnę podkreślić, że praca pt. „Zarządzanie unijnym sektorem audiowizualnym. Wymiar międzykulturowy” stanowi oryginalne rozwiązanie naukowego problemu oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Autorki w dziedzinie nauk humanistycznych, w dyscyplinie nauki o zarządzaniu. Rozprawa wyczerpuje z nawiązką wymagania stawiane w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595; z późn. zm).

Wnoszę zatem o dopuszczenie mgr Justyny Przyborowicz do kolejnych postępowań o nadanie stopnia doktora,

Gdańsk, 27 lipca 2014 r.

